

COLA DI RIENZO ÉLETE

A fordításban itt következő életrajzot egy XIV. századi névtelen olasz krónikás írta romaneszk (római) nyelvjárásban. Munkája vagy negyven kéziratban maradt ránk, de ezek közül egyik sem régibb a XVI. századnál, mi egy időben kétségeket támasztott hitelessége felől. E kétségek azonban ma már végleg eloszlottak. Szerzője 1357 és 1368 közt írt s az 1327-től 1355-ig történt római események hívét akarta megörökíteni saját emlékei és régibb, eredetileg latinul vezetett feljegyzései alapján. Ezért olykor emlékezete téved. Így Cola di Rienzo nem 1346, hanem 1347 májusában ragadta magához Rómában a hatalmat s 1347 december 15-i bukása után 1350 júliustól 1353 szeptember végeig Csehországban, majd Avignonban szenvedvén fogságot, nem 1353, hanem 1354 augusztus 1-én tért vissza Rómába, ahol nem szeptember, hanem október 8-án ölték meg. Hivataltársa, Rainaldo pápai vikárius sem viterboi, hanem orvietoi püspök volt. A névtelen krónikájából először Andrea Fei adta ki Braccianóban (1624) a Cola di Rienzo életére és politikai szereplésére vonatkozó részt, mi azóta ismételtlen megjelent nyomtatásban, legutóbb A. M. Ghisalberti gondozásában (Róma, 1928). Az egész mű Muratori Antiquitates-ának III. kötetében olvasható (Historiae Romanae Fragmenta. Milano, 1740).

Ami magát a névtelen szerzőt illeti, elszórt megjegyzéseiből arra következtethetünk, hogy talán orvos volt. Az álomról szóló hosszabb kitérés aristotelési magyarázatai (I. könyv, 18–19. fejj.) és a szereplők testi mivolta iránt mutatott állandó érdeklődés eléggé bizonyítja, milyen gondolkörben

volt otthonos. Azt is elárulja magáról, hogy 1338 táján Bolognában tanult «fizikát» s hogy 1355-ben a Rómához közel fekvő Tivoliban valami patikafélében dolgozott. Azonban meglepő klasszikus műveltséggel rendelkezett. Titus Liviusban nagy jártasságot tanúsít, olvasta Valerius Maximust, Lucanust, Sallustiuszt, Senecát, Cicerót. Olyan újfajta érdeklődésű ember mint Petrarca és maga Cola di Rienzo. Az előbbiről, úgy látszik, nem tudott, mert római költővé koronázásakor távol lehetett, talán Genovában, ahol a spanyolországi dolgokról és a keresztes hadjáratokról szóló értesüléseit szerezte. Cola di Rienzoval azonban együtt lelkesedett az antik Róma nagyságáért, mely követendő nemzeti példakép lebegett az ő szemei előtt is. E közös lelkesedésben és a dicsőség iránt érzett szinte már humanista jellemű érzékenységében gyökerezik csodálata, mellyel a tribun sikereit szemléli, míg a vele szemben gyakorolt bírálat és rosszalás erős erkölcsi érzéséből fakad.

Azonban a névtelen szerző, az antik irodalomban tanúttott feltűnő járatossága ellenére, naiv és hiszékeny lélek. Bár kétségtelenül jó összeköttetésekkel rendelkezett Cola di Rienzo kancelláriájában, — ezért az első braccianoi kiadás, teljesen önkényesen, a krónikában is szereplő Tommaso Fortifiocca szenátusi írnoknak tulajdonította a munkát — a tribun igazi törekvései homályban maradtak előtte. Cola di Rienzo levelezéséből, melyet legteljesebben Konrad Burdach adott ki, tudjuk, hogy a tribun leghőbb vágya az volt, hogy Arnaldo da Brescia (1147) és Brancaloneone d'Andalò (1252—58) nyomába lépve, az antik Róma politikai berendezettségét és hatalmi nagyságát állítsa vissza. Visszakövetelte a választófejedelmektől a római nép császárválasztási jogát is, mi a gyakorlatban bajor Lajos esetében egy ízben (1327) már érvényesült. A római polgárjogot ki akarta terjeszteni egész Itáliára, hogy aztán általa Rómában székelő olasz nemzetiségű császárt választathasson meg, valószínűleg önmaga felmagasztaltatására gondolva. Erre azért számíthatott, mert magát VII. Henrik törvénytelen fiának tudta: a császár 1312-i római tartózkodása alkalmával ugyanis a nemesek üldözése miatt, a családi legenda szerint, Cola atyjának vendégfogadójában rejtőzött volna hosszabb ideig. Ha a tribun tervei sikerülnek, következményük Olaszország egyesülése és Róma vezetése mellett egy új Európa kialakulása lehetett volna. Ez a nagyszerű álom ragadta meg a mi ifjú Nagy Lajos királyunk képzeletét is, mikor Endre megöletése után a pápával dacolva nápolyi hadjáratára készült és a tribun támogatását kereste.

Névtelen szerzőnk mindebből csak a külsőleges megnyilvánulásokat látja. Gyönyörködve írja le Cola di Rienzo lovaggá üttetését az utána következő lakomával együtt, a Nagy Lajos hadjáratával összefüggő fényes követségek érkezését 1347 augusztusában, s azt a jelenetet, amint Cola di Rienzo a Laterán erkélyéről római székhelyére való visszatérésre szólítja fel az avignoni pápát

és maga elé idézi a két császárt, — Bajor Lajost és IV. Károlyt — hogy igazolják trónigényüket. Öröme telik díszes elvonulások és pompás ruhák láttán s az olyan megdöbbentő tragédiák leírásában, milyen az 1347 november 4-i Porta San Lorenzo-i ütközet vagy Cola di Rienzo 1354 október 8-i meggyilkoltatása. Ilyenkor van valami őserő naturalizmusában, mellyel szemünk elé tudja varázsolni az eseményeket. Ha krónikája nemcsak igen nehezen olvasható római tájszóláson, hanem az akkor már az irodalmi nyelv tekintélyére emelkedett toszkán nyelvjáráson maradt volna ránk, kétségtelenül a XIV. század egyik legnagyobb prózai mesterművét tisztelnők benne.

Cola di Rienzonak, a renaissance e csodálatos előfutárának, Petrarca barátjának egykorú életrajzát az A. M. Ghisalberti kiadásából fordítottuk. A II. könyvből azonban csak azokat a fejezeteket vettük fel, melyek közvetlenül Cola di Rienzora vonatkoznak. A szöveg utalásait a krónikában előbb vagy később elmondott dolgokra megtartottuk, hogy érzékeltessük az életrajznak egy nagyobb egységbe való tartozását. Némelyik utalás, így a Cola di Rienzo tribunná koronáztatására vonatkozó (XXII. fej.), azonban elveszett fejezetre utal, ahogyan, sajnos, egy kéziratban sem maradtak ránk az Endre királyfi halálára, Nagy Lajos nápolyi hadjáratára és — Kükkullei János krónikája által is leírt — 1350. római zarándokújtjára vonatkozó részletek. Csak a krónika tartalomjegyzékéből van róluk tudomásunk.

Azonban az olasz XIV. századi történetírás e mesterművét így is különösen értékessé teszi részünkre fennmaradt szövegének magyar vonatkozásai.

KOLTAY-KASTNER JENŐ

nem találkozott egyetlen jó polgár, aki segítségére sietett volna. Ezért egy szép napon felállt Róma tanácsában és így szólt : «Nem vagytok jó polgárok, mert szívjátok a szegény nép vérét s nem akartok rajta segíteni.» Aztán korholta a tisztviselőket és vezetőket, hogy gondoskodjanak az ő Róma városuknak jó kormányzásáról. Mikor Cola di Rienzo befejezte ékes beszédét, a Colonna-pártiak egyike, akit Andreuzzo di Normannok hívtak s aki akkoriban kamarás volt, felkelt és jól pofonvágtta, aztán egy Tomaso di Fortificocca nevű szenátusi írnok állt fel és hosszú orrot mutatott neki. Ez volt beszédének hatása.

De a nevezett Cola másodszor is figyelmeztette a vezetőket és a népet. Tette ezt pedig egy képmás útján, mit a kapitólium palotájának piac felé eső oldalára festetett. A külső falra a gyülesterem felett a következő ábrázolást festtette. Hatalmas viharzó tengert, óriási hullámokkal. A tenger közepén kormány és vitorla nélkül egy hajó süllyedezett. A veszendő gályán feketébe öltözött özvegy nő volt látható. Szomorúság övezte alakját, ruhája mellől meg volt hasadva, zilált hajjal, mintha sirt volna. Térden állt, mellén szánalmat keltőn keresztbe voltak fonva karjai, mint aki könyörög, hogy távozzék el tőle a vész. Fölötte az írás így mondta : «Ez itt Róma». E hajó körül volt a víz alatt négy elsüllyedt hajó, lehullott vitorlával, törött árboccal ; kormányuk hiányzott. Az elsőnek Babilónia, a másodiknak Kartágó, a harmadiknak Trója, a negyediknek Jeruzsálem volt a neve. A magyarázat így szólt : «Ezeket a városokat az igazságtalanság döntötte vészbe és romlásba.» A holt asszonyok közt papírszalag húzódott ezzel a felírással :

*Hatalmad magasan láttuk,
Most im romlásodat várjuk.*

Balfelől két sziget volt ábrázolva. Az egyikken szegyenkező nő ült s a felírás így szólt : «Ez Itália». És szájából a következő beszéd folyt :

*Legyőzted az egész földet
Én voltam csak a nővéred.*

A másik szigeten négy asszony volt, akik fájdalomukban arcukat tenyerükbe rejtették, vagy térdüket kulcsolták át kezeikkel, s így panaszkodtak :

*Gazdag voltál erényekben
Most elhagytak a tengeren !*

A négy sarkalatos erényt : a mértékletességet, igazságosságot, bölcseséget és erőt ábrázolták.

Jobbfelől is sziget látszott. Rajta egy nő térdelt, kezeit könyörgőn ég felé nyujtva. Fehérbe volt öltözve, neve Keresztény Hit volt. Versikéje így mondta :

*Uram, vezérem, jó atyám,
Ha Róma elvész, hol lesz hazám ?*

Felül jobbra négy sor különböző állat volt, melyek tengeri kagylón át szelet fűjtak. Ettől viharzott a tenger, hogy siettesse a hajó süllyedését. Az első sorban oroslánok, farkasok és médvék voltak. Az írás szerint «Ezek a hatalmas nemesek és

vezetők.» A második sorban kutyák, disznók és özek szorongtak. A magyarázat ezt mondta róluk : «Ezek a gonosz tanácsadók, a nemesek csatlósai. «A harmadik sorban birkák, sárkányok, farkasok voltak. A felírás szerint : «Ezek a néppárt, tolvajok, gyilkosok, hamisttók és rablók.» A negyedik sorban fenn nyulak, macskák, kecskék és majmok álltak. A magyarázat így szólt : «Ezek a hűtlen tisztviselők, bírák és notáriusok.» Legfelül volt az ég. Középen lebegett a fölséges Isten, mintha a végítélet közelednék. Szájában innen is, onnan is kardot tartott. Egyik oldalán Szent Péter, a másikon Szent Pál imádkozott. A nép ennek a példázatnak ábrázolását látva, igen csodálkozott.

III.

Mikor Cola di Rienzo írt, nem használt lúdtollat, hanem pennája finom ezüsből volt. Azt szokta mondani, hogy olyan nemes az ő hivatása, hogy csak ezüsttoll illik hozzá. Nem sok időre rá a népet szép szónoklattal oktatta, melyet a San Giovanni in Lateranóban a kórus mögött tartott. Ott felerősített a falra egy nagy és gyönyörű ércablát, melyet régi írás borított, de ezt rajta kívül senki sem tudta elolvasni és megfejteni. A tábla körül azt festette meg, hogy hogyan ruhazza át a római szenátus a hatalmat Vespasianus császárra. A templom közepén pedig deszkából szószéket ácsoltatott s körülötte fából elég magas lépcsőfokokat építtetett ülőhelyekül, melyeket szőnyegekkel és szövettel díszítetett fel. Aztán Rómának sok hatalmasságát gyűjtötte egybe. Köztük volt Stefano Colonna és fia Giovanni, aki a legravasabb és legfényűzőbb nemes volt Rómában. Megjelent ott sok bölcs ember, bíró, dekretalista és más tekintélyes férfiú is nagy számban. Ennyi kiváló ember között lépett a szószékre Cola di Rienzo. Német szabású volt a ruhája finom fehér szövétből való csuklyával, s fején fehér sapka ült. A sapkán babérkoszorúk futottak körben, de a középső koszorú felül nyitott volt. A sapka tetejéről lefelé hímzett meztelen ezüstkard vágta azt ketté hegyével.

Bátran fellépett a szószékre. Mikor csend lett, szép szónoklatot, gyönyörű beszédet tartott. Azzal kezdte, hogy Róma földre sujtottan fekszik s nem láthatja mire jutott, mert két szemétől megfosztották. A két szem : pápa és a császár, akiket Róma polgárainak gonoszsága miatt vesztett el. Majd így folytatta : «Látjátok, mily nagy volt a szenátus hatalma? A császár tőle nyerte tekintélyét.» Aztán egy írást olvastatott fel, melyben pontokba szedve fel volt sorolva, milyen hatalmat ruházott át Róma népe Vespasianus császárra. Először is, hogy Vespasianus törvényeket alkothasson és amely néppel akar szövetséget köthessen ; aztán, hogy Róma kertjéből, vagyis Olaszországból területet átengedhessen vagy határait gyarapíthassa ; hogy tetszése szerint több vagy kevesebb földet, továbbá hogy fejedelmi és királyi méltóságot adományozhasson, vagy attól valakit megfoszthasson. Aztán, hogy lerombolhasson és újjáépíthethessen városokat ; folyómedreket eltorlaszolhasson és vizüket másfelé vezethesse. Továbbá, hogy tetszése szerint vethessen ki vagy szüntessen meg adókat. A római nép Vespasianust minde jogokkal felruházta, ahogyan ezt már Caesar Tiberiussal tette. Ez írásnak és ezeknek a pontoknak felolvasása után így szólt : «Uram, a római népnek akkora volt a fényessége, hogy a császár tőle nyerte a hatalmát. Nagy kárunkra és szégyenünkre elvesztettük azt. Majd így folytatta : «Rómaiak, ti nem ismeritek a békét. Földjeitek szántatlan hevernek. A szent év közeledik és nincsen sem gabonátok, sem élelmetek. Pedig, ha a szentévre érkező nép nem talál eleséget, éhségében elviszi köveiteket. De akkora tömegnek köemléketek sem lesz elég.» Majd így konkludált : «Kérlek tehát, éljete

békében egymással.» Végül még hozzátette : «Uraim, tudom, hogy sokan megrágnak azért, amit mondok és teszek. De miért? Irigység miatt. Am hálát adok Istennek, hogy három dolog emészti meg önmagát : az első a paráznság, a második a tűz, a harmadik az irigység.» Mikor beszéde befejeztével leszállt a szószékről, mindenfelől csak dicséret hallatszott.

IV.

Ama napokban az urak és bárók Gianni Colonnával bankettet rendeztek, melyen Cola di Rienzo beszéde multságukra szolgált. Biztatták, hogy álljon fel és szónokoljon. Ő pedig így beszélt : «Nagy úr, császár lesz belőlem. Akkor aztán kiirtom a bárókat ; ezt lefejeztetem, amazt felakasztatom.» Valamennyiök felett ítéletet mondott. A nemesek majd megpukkadtak neveltükben. A mondottak után saját felmagasztaltatását, a város állapotát és nagylelkű kormányzatát a következőképpen jelentette meg. A világhírű Sant Angelo Pescivendolo templom falára a következő jelenetet festette : A balsó sarokban hatalmas tűz égett, melynek füstje és lángjai égig értek. Ebben a tűzben sok nép- és kiráypárti leledzett, akik közül némelyek még félig eleveneknek, mások már halottaknak látszottak. Ugyan- ebben a tűzben látszott még egy igen öreg matróna is. A nagy forróság miatt az agg hölgynek két oldala szénné volt égve, míg harmadik oldala sértetlen maradt. A jobb sarokban templom állott s belőle fehér ruhás fegyveres angyal jött ki. Köpenye vérvörös skarlátból volt. Jobbkezében mezítelen kardot tartott, míg baljával ama matróna keze után nyúlt, hogy a veszélyből kiszabadítsa. A torony magasságában Szent Péter és Pál alakjait lehetett látni, akik így kiáltottak :

«Angyal, angyal, mentsd meg a mi szállástadónkat !»

Még sok égből lehulló sólyom volt odafestve, amint holtan zuhannak a tűzbe. Fenn az égben gyönyörű fehér galamb repült csőrében mirtuskoszorúval, mit egy verébhez hasonló pici madárnak nyújtott. Ez kergette el a sólymokat az égből. A kis madárka azonban elvitte a koszorút és az agg matróna fejére helyezte. Ez alá a jelenet alá ez volt írva : «Eljön a nagy igazságszolgáltatás ideje és Te várd meg ezt az időt.»

A Sant Angeloba tóduló nép nézte-nézte a festményt. Némelyek hiábavaló ostobaságnak ítélték és kinevették. Mások így kiáltottak fel : «Hogy a római állapotok megváltozzanak, más kellene ahhoz, nem festett figurák!» Ismét mások így vélekedtek : «Nagy dolgok ezek és óriási a jelentőségük.»

Jövendő szerencsését még a következőképpen is megjósolta : Írt egy cédulát és azt betűzte a San Giorgio della Chiavica ajtajába. A papírdarabon ez állott : «Rövidesen a rómaiak visszanyerik régi jó kormányukat.» Ezt az írást a nagybőjt első napján találták a San Giorgio della Chiavica kapujában.

Ezekután sok megbízható tisztviselőt és néppártit, jó családból származó köznemest, tehetős és gazdag kereskedőt gyűjtött össze. Tanácsot ült és megtárgyalta velük a város helyzetét. Végül e derék embereket az Aventinus dombjára hívta egybe, hogy titkos helyen megbeszéljék a segítség módját. Felállt köztük és ecsetelte, milyen nyomorban, szolgaságban és veszélyben leledzik Róma városa. Ecsetelte Róma hajdani békés és úri állapotát is és a környező földek hú alávetettségét. Mindez már elmúlt», mondta sírva és szívből megrikatta a jelenlevőket. Aztán, vigasztalni kezdve őket, azt fejtegette, hogy vissza kell állítani a régi békét és igazságot. Majd így folytatta : «A pénz miatt ne aggódjatok, mert a római kamarának vannak felbecsülhetetlen jövedelmei. Elsősorban itt van a házadó, kéményen-

ként négy soldo. A Ceperano-hídtól a Paglia hídjáig ez százezer forintot tesz. A só ugyancsak százezret hoz. Róma kikötői és erődítményei megint százezer forintot jelentenek, mit a Pápa úr, mint ezt vikáriusa tudja, megküldött.» Végül figyelmeztetett: «Uraim, ne gondoljátok, hogy a pápa engedélyével és akaratából történik, hogy sokan eltulajdonítják az egyház vagyonát.» Hasonló beszédekkel lángragyújtotta az összegyűlteket lelkét. Sok egyebet mondott még. Az asszonyok sírtak. Aztán elhatározta, hogy hozzálát a bajok orvoslásához s erre valamennyiöknek írásban megesküdt.

V.

Mikor ez történt, a város nagy zavarok közt hányódott. Vezetői hiányoztak, a fegyveres összetűzések napirenden voltak. Mindenfelé raboltak, a kolostorokban apácákat meggyaláztak. Védtelen lánykákat megbecstelenítettek, az asszonyt férje mellől ráncigálták ki ágyából. A dolgukra igyekvő munkásokat kirabolták. És hol? Róma kapuin belül. A zarándokokat, akik lelkük üdvét keresve járják végig a szentélyeket, senki sem védte: megölték és kirabolták őket. Maguk a papok is gonosztevők voltak. Mindenütt erkölcsatlenség, gonoszság, igazságtalanság, féktelenség! Nem volt menekvés, mindenki veszélyben forgott és annak volt igaza, akinek jobb volt a kardja. Úgy segítettek az emberek magukon, hogy kiki rokonaival és barátai-val védekezett. Nap-nap után lehetett látni fegyveres gyűletkezeteket. A nemesek és bárók ekkor nem laktak a városban. Stefano Colonna a miliciával Cornetoba ment gabonáért; április végét írtunk. Ekkor Rienzo elsőb trombitaszóval kihirdette, hogy a harangjelre mindenki fegyver nélkül siessen gyűlésre. Következő nap éjfélről kezdve a Sant Angelo Pescivendolo-templomban harminc Szent Lélek-miséjét hallgatott. Aztán fél harmadórán megjelent a templom kapujában talpig fegyverzetben, csak ép a feje maradt szabadon. Egészen kilépett, hogy jól láthassák. Az ifjak hangos sokasága követte őt. A szóban forgó összeesküvés három tagja által három zászlót hordoztatott maga előtt. Az első igen nagy és vörös volt aranybetűkkel. Rajta Róma volt ábrázolva, amint két oroszlán közt ül, balkezében világ-gömböt, jobbában palmaágat tart. A szabadság zászlaja volt; a szépszavú Cola Guallato vitte. A második fehér volt; Szent Pál volt ráfestve, kezében karddal és az igazság koronájával fején. Ezt Stefaniello jegyző — általában csak Magnacucciának hívták — lobogtatta. A harmadikon Szent Péter tündöklött az Egyetértés és Béke kulcsaival. Még egy harmadik zászlót is hordozott egy ember: a Szent György lovagét. De mivel ez már igen régi, egy nyél tetején lógó ládikában hozták.

Most Cola di Rienzo bátorságot vett és, bár nem minden félelem nélkül, a pápa vikáriusával együtt felment az úr ezerháromszáznegyvenhatodik esztendejében a kapitolium palotájába. Száz fegyveres vette körül. Miután nagy sokaság gyűlt össze, kijött az erkélyre és gyönyörű szónoklatot tartott Róma népének nyomorúságáról és szolgaságáról. Kijelentette, hogy a Pápa iránt való szeretetből a római nép javára kockáztatja saját személyét.

VI.

Most felolvastatta egy lapról a jó kormányzat rendelkezéseit. Cecco Mancino fia Conte olvasta őket. A fontosabb pontok a következők voltak:

1. Aki valakit megöl, halállal lakol. Kivétel nincsen.
2. A pereket nem szabad húzni; legkésőbb két hét alatt el kell intézni őket.

3. Nem szabad egy házat sem semmi okból lerombolni, hanem legyen az a közé.
4. Róma minden kerületében közköltségen száz gyalogost és huszonöt lovast kell tartani egy öt ezüstcarlinót érő pajzs és megfelelő zsold ellenében.
5. Az árvák és özvegyek a római kamarától segélyben részesülnek.
6. A római fertőkből és tavakban, valamint a római tengerparton a kereskedők védelmére állandóan csónak tartandó készenlétben.
7. S házadó és sójövédék, a kikötők és utak jövedelme s a bírságpénzek szükség esetén a közjó előmozdítására fordíthatók.
8. A római várakat, hidakat, kikötőket, kapukat és erődítményeket a bárók csak a nép rektorának megbízásából őrizhetik.
9. A nemesek nem bírhatnak semmiféle erődítménnyel.
10. A bárók kötelesek az utak biztonsága felett őrködni. Latroknak és gonosztevőknek ne nyujtsanak menedéket. Ezer ezüstmárka büntetés terhe alatt kötelesek a város élelmezéséről gondoskodni.
11. A közbiztonságból a kolostorok segélyezendők.
12. Róma minden kerületében magtár létesítendő és abban a jövőre gabona raktározandó el.
13. Ha egy római katona a csatában a köz szolgálatában elesik, száz líra legyen a bére, ha gyalogos volt ; száz forint, ha a lovassághoz tartozott.
14. A Róma határában található városok és földek a római nép fennhatósága alá tartoznak.
15. Ha valaki mást valamivel vádol és a vád nem igazolódik be, azzal a büntetéssel sújtandó személyét és vagyonát illetőleg, mi a vádlottat érte volna.

Még sok egyéb dolog is volt azon a lapon írva, s mivel nagyon tetszettek a népnek, valamennyien magasba emelték a kezüket és azt akarták, hogy Cola maradjon az uruk, de a pápai vikáriussal egyetemben. Arra is felhatalmazást adtak neki, hogy büntessen, halálra ítélhessen, megbocsáthasson, méltóságokra emelhessen, törvényt alkosson és szövetséget kössön más népekkel és a határokat megváltoztathassa. Feltétlen és szabad hatalmat adtak neki, ameddig csak kiterjed Róma népének joghatósága.

VII.

A Rómában történtek hamarosan Stefano Colonna füléhez jutottak, aki a városi miliciával Cornetoban volt gabonát rekvirálni. Kevesedmagával azonnal lóra ült és Rómába sietett. A San Marcello téren hangosan kinyilatkoztatta, hogy ezek a dolgok nem tetszenek neki. Másnap korán reggel Cola di Rienzo elküldte Stefano úrnak a végzést és parancsot, hogy tüstént hagyja el Rómát. Messere Stefano azonban fogta a papirost, eltépte és ezer darabcskára szakítva így fakadt ki: «Ha ez az örült megharagít, kidobatom a kapitolium ablakán.» Mikor ezt Cola di Rienzo meghallotta, félreverte a harangot. Erre az egész nép dühösen összeszaladt. Nagy veszély fenyegetett. Messere Stefano sebtében lóra ült és kifutott a városból. Alig egy percre állhatott meg a San Lorenzo fuori le muranál, hogy egy falat kenyeret harapjon. Az aggastyán Palestrinába menekült, ahol fiának és unokájának méltatlankodva panaszkodott.

Most Cola di Rienzo parancsot küldött valamennyi római bárónak, hogy azonnal távozzék és menjen kastélyaiba, mit rögtön végre is hajtottak. Másnap átadták neki a város határában levő összes hidakat. Cola di Rienzo ezután kinevezte

tisztviselőit. Majd az egyiket, majd a másikat veszi elő. Ezt felakasztatja, amannak irgalom nélkül fejét véteti ; a gonoszokat mind kegyetlenül elftéli.

Majd újra szól a néphez. E gyűlésen megerősítette magát, tetteit helyben hagyatta és azt a kegyet kérte a néptől, hogy maga és a pápai vikárius «A nép tribunjai és felszabadítói» címet vehessék fel.

VIII.

A nemesek összeesküvést szöttek a tribun és kormányzata ellen, de nem tudtak egységre jutni, és a vállalkozás elmaradt. Mikor Cola di Rienzo megtudta, hogy a bárók összeesküvése egyenetlenkedésük miatt csödbe jutott, végzést küldött nekik és maga elé idézte őket. Az első, aki az idézésre megjelent, Messere Stefano fia, Stefano della Colonna volt. Kevesedmagával lépett be a palotába, s látta, hogyan szolgáltat Cola igazságot a népnek. Nagy tömeg szorongott a Kapitóliumon ; ezen megszeppent és csodálkozott a nagy sokaságon. A tribun teljes fegyverzetben lépett elébe és megeskette Krisztus testére s az evangéliumra, hogy nem helyezkedik soha a tribunnal s a rómaiakkal szemben, gondoskodik az élelemszállításról, biztosítja az utakat, nem rejteget latrokat és rosszhírű egyéneket, segíti az árvákat és gyámoltakat, nem károsítja meg a közösséget és fegyveresen vagy fegyver nélkül megjelenik minden idézésre. Alig bocsátotta el Stefanot, máris megjelent Rainaldo degli Orsini úr, majd Giordano, aztán messere Stefano az idősebb. Ne folytassuk : valamennyi báró hűséget fogadott a jó kormányzattól való félelmében s felajánlották személyüket, kastélyaikat a város szolgálatára. Ennek különösen Francesco Saviello volt az ura : mégis eljött ő is hűséget fogadni.

Közben könyörtelenül és kegyelem nélkül érvényesítette az igazságszolgáltatást. Még egy Szent Atanázius szerzetéhez tartozó hirhedt szerzetest is lefejeztetett. A tribun kezdetben skarlátba játszó vérvörös ruhát hordott ; arca és külseje félelmet keltett. Annyi ember ügyes-bajos dolgát intézte el, hogy alig gondoltad volna lehetségesnek. Néhány nappal később jöttek a bírák, hogy hűséget esküdjenek és felajánlkozzanak a jó-kormányynak. Aztán jöttek a jegyzők meg a kereskedők és ugyanígy cselekedtek. A kedélyek békés lecsillapultával hamarosan mindenki felesküdt a közös jó-kormányra. Kezdték a dolgok tetszeni és a háborúskodás kezdett megszűnni.

IX.

Így alapította az Igazság és Béke házát, melyben elhelyezte Szent Pál zászlaját. Meztelen kard és a győzelem pálmája voltak ábrázolva rajta. A béke megőrzésére itt igen igazságos néppártiakat és békebírákat alkalmazott.

Ott a következő rend uralkodott. Két ellenség megjelent a békebíró előtt. Aztán a sérelem minősége szerint a sértett ugyanazt cselekedte a sértővel, amit az követett el ellene. Aztán szájon csókolták egymást és a sértett végleg megbocsátott. Egyikük, társának fél szemét ütötte ki. Jött és a kapitólium lépcsőire vezették, hol térdre kellett ereszkednie. Odavezették azt, akinek a szemét kiütötte. A gonosztevő sírt és Istenre kérte ellenfelét, hogy bocsásson meg neki. Aztán odanyujtotta arcát, ha akarja, tolja ki a szemét. Erre a másik nem vakította meg, hanem megsajnálta és megbocsátott neki. Polgári perekben is gyorsan hoztak ítéletet. A latrokat, gyilkosokat, gonosztevőket, házasságtörőket és rosszhírű embereket pedig rettenetes félelem fogta el. Sok gyanús egyén titkon kifutott a városból és a gonoszok rejtve

elmenekültek : félték, hogy saját házukban fogják el és viszik őket a vérpadra. Eltávoztak messze túl Róma határain, mert senkitől sem remélhettek menedéket. Odahagyták otthonukat, földjüket, szőlejükét, feleségüket és gyermekeiket. De az erdők kezdtek vidulni, hogy nem rejtőznek bennük rablók. Az ökrök újra szántottak ; a zarándokok kezdtek újból sorra látogatni a szentélyeket ; a kereskedők ismét elindultak, hogy felkeressék beszerzési forrásaikat és az utak megélénkültek.

Ezidőtájt Rómában egy szörny született. Comigliano járásban egy parasztságos halott gyermeket szült, kinek két teste volt, négy keze, négy lába ; mintha ketten lettek volna mellben összenőve. De egyik test nagyobb volt a másiknál, a kisebb pedig csodálatoskép fejlettebb volt a nagyobbbnál.

A hatalmaskodókat félelem és rettegés fogta el, a jók azonban úgy örültek, mintha szolgaságból szabadultak volna fel.

X.

A tribun nagytanácsot tartott és ékes leveleket írt Toscana, Lombardia, Campagna, Romagna és Marittima városainak meg községeinek, Velence dozsejának, messere Lucchino milánói tirannusnak, Ferrara uralkodóinak, Kelemen pápa ő szentségének, Lajos bajor hercegnek, aki mint fentebb elmondtuk, császárrá választottak, s a nápolyi királyi családnak. Nevét a következő pompázó címekkel írta alá : Nicolaus a szigorú és kegyelmes, a szabadság, béke és igazság tribunja, a szent római köztársaság nagyságos felszabadítója. Megírta ezekben a levelekben, hogy jó, igazságos és békés kormányzatot vezetett be ; az utazás Rómába, mi eddig bizonytalan volt, most szabad. Kérte, bocsássanak hozzá tudós embereket, akikkel a római tanácsban a kormányzatot érintő hasznos dolgokat kellene megvitatnia. Azután bátorította és felszólította őket, örvendezzenek és adjanak hálát Istennek nagy jótéteményeiért.

A leveleit vivő futárok kezükben ezüstözött fabotot hordoztak. Számuk nagyon megsokasodott ; szívesen fogadták őket, mindenki nagy becsben tartotta személyüket és sok dícséretben részesültek.

Egy firenzei futárát Avignonba küldte a pápához és Giovanni Colonna bíboroshoz. Ajándékba tőlük ezüsttel átszőtt vásznat és harminc forintot megérő ezüsttel kiverő fapálcát kapott a római nép, a pápa és a tribun címerével. Visszaérkeztek a küldönc így szólt : «Ezt a pálcát nyíltan hordoztam erdőkön és utakon. Előtte az emberek ezrei letérdeltek és könnyes szemmel megcsókolták, hálából azért, hogy az utak megszabadultak a rablóktól.»

A tribunnak sok írnoka és fogalmazója volt, akik éjjel-nappal írták a leveleket. Sok közülük a római terület legnevesebbjei közé tartozott. Hamarosan kezdtek köréje csődülni csepürágók, szerencselovagok, zenészek és énekesek. Tetteiről olasz dalokat szereztek és verseket írtak.

XI.

Volt ezidőtájt Rómában egy ifjú hatalmas nemesember, bizonyos Martino di Porto, aki Ceccano kardinális és messere Jacopo Gaetano bíboros unokaöccse volt s régebben szenátori tisztelet is viselt. Elődjei is több ízben voltak szenátorok. Erről a Martinoról szóltam már a zátonyra futott gályával kapcsolatban. A Tiberis-torkolat erődítményének volt az ura. Ez tirannusként élt és gáztettekkel szennyezte

be nemességét. Gyönyörű, előkelő özvegy nemesasszonyt vett feleségül: madonna Mascia degli Alberteschit. Vagy egy hónapig állandóan együtt élt vele, mert nehezen tudta magát megtartóztatni. Az évésben is mértéktelen volt.

Ez az ember gonosz és gyógyíthatatlan betegségbe esett. Az orvosok vízkórosnak mondták. Hasa, mint valami hordó, tele volt folyadékkal, lábai megdagadtak; nyaka vékony, arca sovány lett. Mindég szomjazott. Amolyan lant-forma alakja volt. Most már csendesén, házába zárkóztan élt s gyógyította magát az orvosokkal. Ezt a kiváló származású nemesembert, aki keltségen felül halálos kórban szenvedett, a többiek megfélemlítésére, házában elfogatta, fegyveresekkel kiragadtatta felesége karjaiból folyómenti palotájában és a kapitóliumra hurcoltatta. Mikor a bárót a kapitóliumra felvezették, talán kilenced óra lehetett, a harangok azonnal megszólaltak és a nép összegyűlt. Martinótól elvették köpenyét meg kabátját és hátrakötött kézzel letérdepeltették a lépcsőkön, az oroszlánketrec előtti szokott helyen. Ott kellett meghallania halálos ítéletét. Alig hagytak neki annyi időt, hogy meggyónjék a papnak. A zátonyra futott gálya kirablása miatt bitó lett a büntetése. A kapitólium alatti sík téren felállított akasztófához vonszolták és felhúzták. Felesége messziről, az erkélyről láthatta. Egy éjjel és két nap lógott a bitófán. Nem segített rajta sem a nemesség, sem az Orsini-rokonság. Így kormányozta Cola Rómát és sokat hasonlóképp végeztetett ki.

XII.

A hatalmasok, akik jól ismerték gazzetteiket, erre megijedtek. Volt aki szána-lomtól könnyezett, volt aki félelemtől reszketett. Most kezdett csak az Igazság meggyökerezni. Az eset híre megrettentette a gonosz gazdagokat, akiknek megrendült az önbizalmuk. Most lettek csak igazán szabadak az utak; az utazók éjjelnappal szabadon közlekedhettek. Senki sem mert fegyveresen járni és mást megtámadni. Az úr nem merte bántalmazni szolgáját. A tribun szeme mindenütt ott volt. Némelyek sírtak örömben és kérték Istent, erősítse meg szívét és értelmét. Kezdetben az volt valóban a főtörekvése, hogy kiirtsa az önkényeskedést s úgy kipusztítsa a tirannusokat, hogy magjuk se maradjon. Az árut szállító fuvarosok bátran hagyhatták rakományukat a nyílt utcán, reggelre sértetlenül ott találták. Akkoriban bizonyos Tortorát arcán megbélyegeztetett, mert engedélye nélkül a nápolyi királyi udvarban ajándékot fogadott el. E megvesztegethetetlen igazságos ember híre az egész világon elterjedt; az egész kereszténység felfigyelt és mintegy ébredezett álmából.

Egy bolognai ember, aki a babilonai szultán fogságából szabadult ki, amint tehetett, a legrövidebb úton Rómába jött. Ez mesélte, hogy a nagy Perahamnak valaki elmondta, hogy Rómában a nép közül egy rendkívül igazságos ember emelkedett kormányra, s ő a maga erejében nem bízva így kiáltott fel: «Mahomet és szent Elinason segítsék Jeruzsálemet!» — azaz a szaracén népet.

XIII.

Martino felakasztatása után néhány nappal, júniusban Szent János ünnepe volt. Reggel az egész nép a San Giovanni-templomba tódult. Cola di Rienzo is el akart menni, mint a többiek, a búcsúba. A következőkép vonult oda. Díszes lovaspattal lovagolt fehér paripán, posztóval bélelt fehér selyemruhában, mely arannyal

volt átszőve. Megjelenése szép és félelmetes volt. Lova előtt a regolai kerület száz felesküdt fegyveres gyalogosa haladt. Feje fölött a város zászlaját lebegtették.

Egy más alkalommal ebéd után a San Pietro Maggiorebe lovagolt : férfiak és asszonyok odasereglettek látására. A gyönyörű menet rendje a következő volt : Elöl a fegyveres lovas-milicia díszes és szép csapata haladt, melynek a prefektura előtt kellett megállnia. Utána jöttek a tisztviselők, bírák, jegyzők, kamarások, kancellárok, szenátusi írnokok, hivatalnokok, békéltetők, elöljárók. Következett négy marsal szokásos lovaskísérével. Utánuk Gianni de Allo jött, aki kezében a szenátori ajándékot, az aranyozott ezüstkelyhet hozta. Aztán lovascapat következett, majd trombitások ezüst trombitáikkal. Más zenészek ünnepélyesen peregették ezüstdobjaikat. Aztán jöttek a hírnökök. A menet csendben haladt. Utánuk magában jött egy ember, aki az igazság jelképeül kezében meztelen kardot hordozott: Buccio, Giubileo fia volt. Mögötte egy másik ember ment, aki császári menetek módjára az egész út hosszában pénzt dobott és szórt : Liello Migliario volt a neve. Jobbján és balján egy-egy ember járt pénzeszsákkal. Ezek után magában jött a Tribun. Izmos paripán lovagolt, selyembe meg sárgászöld bársonyba öltözve. Fibkezében síma, fényes acélpálcát tartott, melynek végében aranyozott ezüst-alma ült. Az alma tetejében aranykereszt volt, benne Krisztus keresztjének egy szilánkja, körülötte kétfelől e zománcbetűs felírással : DEUS és SPIRITUS SANCTUS. Közvetlenül mögötte Cecco d'Alesso jött s királyi ceremónia szerint zászlót tartott feje fölött. A lobogó mezőnye fehér volt, közepében fénylő arannyal hímzett nap világított, mely körül ezüstcsillagok ragyogtak. A zászlórúd végén fehér ezüstgalamb csőrében olajkoszorút tartott. Jobbra és balra tőle ötven vitorchiano jobbágy, leghívebb emberei, jött gyalog, olyanok voltak, mint a felöltözött fegyveres medvék. Végül sok fegyvertelen nép — gazdagok, hatalmasok, tanácsosok, bajtársak, derék közemberek — zárta be a menetet. Ilyen diadallal és dicsőségben ment által Szent Péter-hídján, miközben mindenki üdvözölte. A deszkakerítéseket és ajtókat lehordták, úgyhogy az út széles és szabad volt. Mikor a Szent Péter-templom lépcsői elé ért, a kanonokok kara az egész papsággal, fehér miseingben, kereszttel és tömjénezővel, elébe jött a lépcsőig Veni Creator Spiritus-t énekelve, s nagy örömmel fogadták. Az oltár előtt letérdelve, átnyujtotta ajándékát és a papság gondjaiba ajánlotta Szent Péter javait.

XIV.

Következő nap maga elé bocsátotta az özvegyeket, árvákat és szerencsétleneket ; két szenátusi írnokot pedig, mint hamisítót, ezer-ezer líra pénzbüntetésre ítélt és szegyenoszlophoz köttetett. Az egyiket Tommaso Fortifiocának, a másikat Poncelletto della Cammorának hívták. Mindkettő igen befolyásos néppárti volt.

Emberünk eleinte nagyon mértékletesen élt, de aztán kezdett vacsorákat, bankettekét, dőzsöléseket rendezni, sokféle étellel, borral és süteménnyel. Aztán a kapitólium palotáját, az oszlopok között, léckerítéssel és deszkázattal látta el és megparancsolta, hogy a bárók római házaik körül a palánkokat hordassák le. A gerendákat, deszkákat és a faanyagot a báróknak saját költséjükre a kapitóliumra kellett felhordatniok. Messere Stefano Colonna házában rablókat fogtak ; felakasztatta őket. Mindenkire, aki szenátor volt, száz forintot vetett ki, hogy a begyűlt összegből kijavíttassa és újra építtesse a kapitólium palotáját. Minden bárótól is szedett erre száz forintot. A munkálatokat megkezdték ugyan, de a palotát aztán

nem restaurálták. Pietro Agapitot, aki azévbén szenátor volt, elfogatta és katonáival, mint valami rablót, gyalog vezettette bírái elé.

Ekkor kezdtek érkezni a különböző földek és nemesek megbizottai. Az egész Toszkána már elküldötte hozzá köveit.

XV.

A római milíciát következőkép szervezte át. A város minden kerülete százhusz gyalogost és harminc lovasat volt köteles állítani, kiket zsoldjában tartott. Minden lovasnak megvolt paripája, teherhordója, nyerges lova és díszes fegyverzete. Olyanok voltak, mint a bárók. A gyalogosok is jól fel voltak szerelve. A kerületek jelzését viselő zászlókkal látta el őket ; zsoldot rendelt nekik és eskütételükkor megparancsolta nekik, hogy minden harangjelre készen álljanak. A gyalogosok száma 1300, a lovasoké 360 volt ; válogatott, harcban edzett, jól felfegyverzett ifjak voltak. Mikor látta, hogy erős milícia fölött rendelkezik, több hatalmas ellen háborúra készült. Parancsot küldött szét és a nemeseket Rómába idézte. Egyidejűleg adószedőivel beszédette a házadót. A római nép régi jövedelmeit gyűjtötte csak be, de annyi pénz gyűlt össze, hogy alig lehetett megszámolni, mert a bárók jobbágjai is siettek befizetni az adót kéményenként. A Toszkána déli részén, Campagnában és Marittima tartományban fekvő városok, földek és községek és készültek azt kiegyenlíteni. Amint a rendeletet szétküldte a nemeseknek és városoknak, azok, mint fentebb mondtuk, engedelmeskedtek és édesanyjuk, Roma-asszony előtt alázatosan fejet hajtottak. Egyedül Giovanni Vico prefektus, Viterbo kényura nem hajtott a szóra ; ezerszer idézte, de nem akart megjelenni előtte. Erre ítéletet hozott a prefektus ellen s nyilvános gyűlésen megfosztotta méltóságától. Azzal vádolta, hogy megölte testvérét, pártoskodik s nem akarja visszaadni a másét, tudniillik a respampanoi várat. Egyszerűen csak Gianni de Viconak hívta.

XVI.

Cola di Rienzo elhatározta, hogy haddal indul ellene. Kapitánnyá Cola Orsinit tette meg, az Angyalvár ifjú urát, s Giordano Orsinit adta melléje tanácsadóul. Sokan csatlakoztak a sereghez, mely Vetralla mellett ütött táborn és hatvan napig ostromolta a várost, pusztítva és égetve körülötte a síkságot le Viterbóig. Nosza, ugyancsak megrettentek a viterbóiak. A lakósok jóvoltából bevették a várost, de nem a várat is, mely fölött emelkedett. Ostrommal készülvén azt bevenni, mozsarakat és hajítógépeket hoztak elő. Hullottak a kövek mint a jégeső. Aztán ostromtornyot ácsoltak gerendákból és azt a vár kapujáig tolták. Éjjel azonban a várbelien nekiláttak ; ként, kátrányt, olajat, fát, terpentint és más anyagokat keverték össze és a keveréket az ácsolmányra öntötték. A tornyot éjjel felégették, úgyhogy reggelre csak hamuját lették. A hadjáratban részt vettek a cornetóiak egész erejükkel uruk, Manfredo vezetése mellett. Ott voltak Perugia, Todi meg Narni katonái is nagyon sok római báróval együtt. Szép, erős és tekintélyes sereg volt. Mikor a rómaiak elpusztították a földeket, felégették a gabonát és fákat Viterbóig. július közepén voltunk. Ilyenkor legnagyobb a meleg. Ekkor a tribun elhatározta, hogy maga áll a sereg élére és gyalogságával meg lovasaival megmutatja egész hatalmát, elnéptelenítvén a viterbói szőlővidéket. Amint erről a prefektus hírt vett, meghódolásról

kezdett gondolkodni. Ezidőben tartózkodott néhány báró a kapitóliumon, akik onnan nem távozhattak el: jelesül Stefano della Colonna és messere Giordano Marini. A prefektus először őket küldte hozzá üzenettel, azután személyesen jött Rómába. Kilenyed órában érkezett oda; délben a kapitóliumra ment és a tribun kezébe adta magát; talán hatvanan lehettek kíséretében. Erre becsukták a kapitólium kapuit, félreverték a harangot és összegyűjtötték Róma férfiai meg asszonyait. A tribun tanácsot tartott velük, melyen bejelentette, hogy Gianni Vico engedelmeskedni kíván Róma népének. Így őt újból prefektusi hivatalába iktatja, ő pedig visszaadja a nép vagyonát. Így is történt, mert mielőtt a prefektus elhagyta volna Rómát és a sereg elvonult volna Vetralla alól, Róma megbizottainak és polgármesterének átadta a respampanoi várat. Akkor aztán a prefektus szabadlábba került.

XVII.

Most hallj egy szép históriát az álmokról. Az egyesség napját megelőző éjjel a tribun aludt szép és pompás ágyában. Első álmában történt, hogy alvás közben hangosan felkiáltott: «Eressz el! Eressz el!» Erre a beszédre szolgálai odaszaladtak és kérdezték: «Urunk, mi bajod? Akarsz valamit? » Erre a tribun felébredt és így szólt: «Az imént azt álmodtam, hogy egy fehér-barát jött hozzám ezt mondva: Vedd a Te Resпамpano-váradat, visszaadom azt neked. E szavakkal álmomban kézen ragadtam: ezért kiáltottam.

Az álom betűről betűre megvalósult. Egy jó és szent életű kolduló barát, kinek a neve assisii kórház as Acuto testvér volt — ő építtette ugyanis a Santa Maria Rotonda kórházat, s szóltam már róla a ponte Molle javítási munkálataival kapcsolatban, — tárgyalt a rómaiak és a prefektus közt megköendő egyesség ügyében. Következő napon a béke hírével jött a tribunhoz, így szólva hozzá: Vedd a Resпамpano-erődöt, visszaadom azt neked. Miközben aztán a tribun beszélt a néphez, mely a piac utcáját egészen megtöltötte, egyszerre csak megjelent az utca végén fra Acuto fehér csuhában, fehértakarós csacsin lovagolva, olajágból font koszorúval a fején és olajággal a kezében. Sokan köréje csődültek. Megpillantva őt, a tribun így szólt hálólázának szolgálaihoz: «Ott jön éjjeli álmom!»

A vetrallai seregben a rómaiaknak 1000 lovasuk és 6000 gyalogosuk volt. Ezek fejükön olajágból font koszorúval tértek vissza a városba.

XVIII.

Most térjünk kissé el a tárgytól. Azt kérdezhetné valaki, lehetséges-e, hogy valóra váljék egy álom. Azt felelem, hogy — bár gyakran az álom csak hiú ábrándkép, máskor a sátán játéka — sokszor, mintha Isten ihletné, valónak bizonyul, különösen mértékletes embereknél, akiknél dözsölés vagy túlzott jóllakás nem okoz nagy gözképződést, és az éjjel ama szakában, melyet Hajnalnak hívnak, mikor az éjszaka elválik a nappaltól, az agyvelő tisztult és az érzékszervek pihentek. Tanúskodik erről boldog Szent Gergely dialógusában. Szent Gergely ugyanis elmondja, hogy volt az ő kolostorában egy jó és szent életű szerzetes, akinek Mierolo volt a neve. Ennek sok erénye közé tartozott az is, hogy — leszámítva azt az időt, mikor evett vagy aludt — folyton szoltárokat imádkozott. Egyszer Mierolo testvér azt álmodta, hogy egy tarka virágokból font koszorú száll le az égből fejére. Álmát elmesélte szerzetestársainak, mikor pedig halálán volt, vidáman távozott, mert

álmát jóra magyarázta. Tizennégy évvel elmúlása után egy testvér, új halott számára felnyitatta azt a sírt, melyben Mierolo teste nyugodott. Amint az megnyílt, édes illat, pompás szag áradt ki belőle, mintha a sírban rózsák, violák, liliomok és más virágok nyíltak volna. Tehát megvalósult Mierolo álma az égből reá szálló virágkoszorúról: hiszen ezek a virágok tizennégy év múlva is illatoztak sírjában.

Fráter Martino is említi egy esetet krónikájában. Elmondja, hogy Martialis császár, aki Konstantinápolyban székelt, egy éjjel azt álmodta, hogy Attila íja kettétört. Martialis ebből azt következtette, hogy Attila meghalt. Így is történt. Ez az Attila híres király és tirannus volt. Rengeteg íjásza volt. Elpusztította egész Pannóniát és Bulgáriát. Sok várost — Aquileát és másokat — elnéptelénített. Megölte öccsét, Bélát, de aztán vereséget szenvedett a franciáktól, burgundiáktól, szászoktól és olaszoktól. Az ütközetben meghalt Burgundia királya és vele 180,000 ember, úgyhogy bő patakokban folyt a vér. Noshát, Attila király, legyőzetése után, hazatért és óriási hadat gyűjtve magyarokból és dáciaiakból, visszafordult Itália ellen. Aquileát találta először is magával szemben: azt elpusztította. Szent Leo pápa uralkodott abban az időben. Ő könyörgött neki, hogy távozzék Itáliából, mi meg is történt. Miután elindult és hazatért, meghalt Pannoniában. Halálának éjjelén jelent meg Attila kettétört íja Martialis császárnak álmában Konstantinápolyban, Görögországban, miből ép ő a király halálára következtetett. Igaza is volt.

Valerius Maximus is szól Cassius álmaról, aki megölte Julius Caesart és ezért elmenekült Rómából. Octavianus és Antonius, mint legfőbb ellenségüket üldözték. Cassius egy éjjel meghúzódott egy kis erődben. Ágyba térve, látott egy rettenetes, sötétarcú embert, aki megfenyegette. Görög nyelven beszélt. Kétszer ébredt fel ugyanerre az álomra; harmadízben világosságot hozatott és megparancsolta szolgáinak, hogy őrizzék. Másnap megint megjelent előtte ugyanaz az álom. S az valóra is vált, mert Octavianus légiói és Antonius serege ráakadtak, elfogták és fejét vették.

XIX.

Aristoteles, a filozófus, e kérdést említi és külön tárgyalja ama könyvének a Jövendölésről szóló fejezetében, melynek címe Az Álomról és Ébrenlétről. Aristoteles és azok, akik elfogadják vélekedését, azt állítják, hogy az álom lehet valóság a természet rendje szerint s ezt ötletesen a következőkép bizonyítják. A filozófus mindekelőtt azt tételezi fel, hogy az álom és ébrenlét közt lényeges különbség észlelhető. Az ébrenlétben nagy mozgások a képzeletnek kicsinek tűnnek, az álomban kis mozgások és dolgok is nagyoknak tetszenek. Például, ha valakinek egy kevés édes nyál összefut a szájában, azt hiszi, hogy cukor, méz vagy édes szörp. Másnál kissé túlteng az epe, s mindjárt égen repkedő nyilakat, tüzet, lángot vagy zivatart lát. Ismét másban szél vagy levegő mozdul, s úgy képzeletben, hogy vihar tombol. A dolog magyarázata az, hogy az álomban minden érzékszerv együtt van a képzeletben, fantáziában, így fogékonyabbak. Össze lévén gyűlve, egyben hathatósabbak is működésükben. Ébrenlétben viszont az érzékelés különböző és sokszertű dolgok között szóródik széjjel. Mivel pedig az egyesült erő hatásosabb a szétszórtnál, éjjel az érzékszervek éberebbek, figyelmesebbek, és kis benyomás is működésbe hozza őket.

Aristoteles másodsorban a következőt tételezi fel. Cselekedeteinket a levegő közvetíti, mely nélkül nincsen élet. A levegő köztünk van. Az emberi beszéd azért

jut el embertől emberhez, mert a levegő továbbhullámzik közöttük. A levegő ugyanis helyét változtatja az emberek mozgása szerint. Így a formák összesűrűsödnek a tükör képében. Aristoteles más példával is él. Valaki követ dob a tóba. A kő megmozgatja a vizet, a megmozgatott rész a szomszédos részeket mozgatja meg körben, és annyi kört támaszt, amennyi arányos a kar erejével. Közelen halászember horgászik. Nem tudja, ki dobta a követ, de látja a vizen karikázó köröket és észreveszi, hogy az illető zavarja a halfogásban. Odeamegy és megkéri, hogy ne hajtson több követ. Így mozgatják — mondja Aristoteles — az emberi beszéd és cselekedetek is a levegőt. A tovaterjedő levegőmozgás eléri az emberek és állatok megérzését, ahogyan a holttetem által kibocsátott romlott gőzök a légen keresztül eljutnak a farkasok és keselyűk szaglásához, melyek — ahogyan írják — ötszáz mérföldről is odasereglenek. Ez csakis a romlott levegő testtől testig terjedő helyváltozása útján történhet. Nos, Aristoteles azt állítja, hogy nem csupán a dolgok okozata, hanem az akarat is előidézhetheti a levegő helyváltozását. Az emberekre alkalmazva ezt, ha valaki valakit meg akar ölni, érzékei fellángolnak, s a tüzes érzékek a fellobbant düh minősége szerint megmozgatják a levegőt, a megmozgatott levegő pedig továbbhullámzik a megöendő személyig. A megöendő személyben, mint ez az alvás állapotára jellemző, az érzékszervek lesben állnak s megértik a haragos ellene irányuló gyűlöletét egy bizonyos adott, avagy hasonlóságon alapuló faj szerint. A filozófus ezt a természetszerinti magyarázatot adja nekünk. Nincsen tehát semmi különös abban, hogy ama császár álmában Attila törött íját látta, mert az Attila halála által megmozgatott lég akadálytalanul továbbterjedt a féltéken és eljutott az alvó császár lelkéhez.

De térjünk vissza a tárgyhoz.

XX.

Miután a prefektus meghódolt és visszaadta Respampano várát, a tribun haladéktalanul visszanyerte Cere erős és gazdag kastélyát a Marittima-tartományban, majd Monticellót Tivoli mellett, Vitorchianót Viterbo szomszédságában, Civitavecchia erődítményét a tengerparton, Pigliót Campagnában, és a Tiberis-törkolat kikötőjét. Így kezei közt volt Rómának minden vára, hídja és útja. Erre nekibátorodott. Giovanni Colonnát a campagnai lázadás és különösen Giovanni Gaetani fondii grófnak leveretésére kapitányul rendelte. Gianni és a campagnaiak hamarosan meghódoltak. A prefektus engedelmsége jeléül méltó kísérettel fiát, Francescot küldte el neki túszul. Ekkor történt, hogy a hatalmas Cola Buccio di Braccia, aki a rietii hegyek között lakott, felkerekedett és messze szökött Rómától. Aztán a tribun a kapitóliumon cinnezett vasráccsal körülvett gyönyörű kápolnát építtetett, melyben sok énekessel, számos gyertya világánál szokott nagymisést énekelteni. Majd behozta azt, hogy mikor ő ül, a báróknak keresztbe tett karokkal és hajadonfőtt állniok kell előtte. Jaj, milyen ijedten álltak ott. Colának nagyon ifjú és szép volt a felesége; mikor a Szent Péterbe ment, fegyveres ifjak kísérték és főnemes hölgyek követték. Arcát szolgálólányok legyezték szorgalmasan finom kendőcskével, hogy a legyek ne zaklassák. Volt Colának egy nagybátyja, akit Gianni Barbierinek hívtak, mivelhogy borbély volt. De most nagy úr lett belőle és Gianni Roscionak hívták. Csak lovon járt sok római polgár kíséretében. Többi rokona is hasonlóképp cselekedett. Volt egy özvegy nővére, azt csak kastélytulajdonos báróhoz akarta férjhez adni.

A tribun nevezte ki a tisztviselőket és újította meg őket hivatalukban. Jó kormányzatának pedig híre ment mindenütt és félték tőle. Nagyon távoli városokból és vidékekről jöttek hozzá Rómába olyanok, akik vádat emeltek, fellebbeztek vagy nem tudtak megnyugodni büntetésükben. Perugia városában megöltek titkon egy dúsgazdag zsidó uzsorást feleségével együtt. A gyilkossági pert Rómában folytatták le. Sokan jöttek a toszkán városokból, akiket tirannusok úztek világgá, s Istenre kérték Colát, hogy segítse őket vissza otthonukba. Mindenkinnek jót ígért. Az idegenek pedig tódultak Rómába : a szállodák tele voltak a vendégek tömegével, az elhagyott házakat megjavították, a piacon sürgött-forgott a nép, a hegyek közt lakó nemesek — Molietoból, Todino de Antonioból — akik mindég idegenkedtek Rómától, most bejöttek a városba. A jólét ez idejében Cola maga akart uralkodni, s bár Avignonból a főpapoktól sok levél és követség érkezett hozzá ebben az ügyben, elbocsátotta társát, a pápa vikáriusát, aki kiváló külföldi dekretalista és viterbói püspök volt. A pápát követ útján értesítette a változásról. Ez visszatértekor elmondta, hogy őszentsége és a kardinálisok erősen kételkedtek eljárása helyességében.

XXII.

Most hadd mondok el Neked, milyen díszes követségek érkeztek hozzá. Egész Róma tele volt vidám nevetéssel s multjának legszebb éveit látszottak visszatérni. Tiszteletreméltó, pompás követségek jöttek Firenzéből, Sienából, Todiból, Terniből, Spoletoból, Rietiből, Ameliából, Tivoliból, Velletriből, Pistoiaiból, Folignoból és Assisiből. Ők és sok más tekintélyes, higgadt és derék ember — bírák, lovagok, kereskedők, jó és ékesszavú szónokok, tudósok — jött hozzá követségbe. E városok és községek felajánlkoztak kormányának. Jöttek a Campagna, a Hercegség s a pápai állam városai, melyek nem akartak az Egyház alatt maradni. Gaeta népe követek útján 10,000 forintot küldött és szintén felajánlotta csatlakozását. A velenceiek pecsétetes levelet küldöttek, lelógó ólompecsétje volt, és felajánlották személyüket, valamint birtokaikat a tribunnak. Messere Lucchino, Milano kényura, levélben biztatta őt a jó és békés kormányzásra, s intette, hogy a bárókkal csínján bánjon. A lombardiai tirannusok nagyobb része azonban kezdetben megvetette : így a bolognai messere Tadeo Pepoli, a ferrarai Obizzo márki, a veronai Mastino della Scala, a mantovai Filippo Gonzaga, a padovai Carrarék, Romagnában a forlii messer Francesco Ordelaŕfi, a riminii messere Malatesta. Ők és még sok más kényúr gonosz és sértő választ küldtek. Lajos bajor herceg, a volt imperátor, Németországból titkos megbizottait küldte hozzá és Istenre kérte, békítse ki őt az Egyházzal, mert nem akar kiközösítetten meghalni. Az apuliai királyságból Durazzo hercege írt és ajánlkozott fel. A címzés így szólt : «legkedvesebb barátunknak.» Messere Aloisi tarantói és még más királyi herceg is írt neki.

Lajos magyar királytól nagy és tiszteletreméltó követség érkezett. A követek megbizottjai már jelentkeztek és kérték a tribunt, gondoskodjék arról a római nép útján, hogy a bárók által felakasztott Endre apuliai király halála megbosszultassék. A követi megbizott két igen előkelő ember volt. Gazdag zöld posztóból és bársonyból volt a ruhájuk s német köpenyt viseltek. Mikor a tribunnak értésére jutott megbizatusuk tárgya, nekik választ adandó, a nagyterembe vezette őket az egész

nép elé. Szombat volt s néhány ügyben már ítélkezett. Most fejére tétette a tribuni koronát, melyről később lesz szó, jobbkezébe vette az ezüst almát a kereszttel, és így szólt : «Ítélni fogok az igazság jegyében a földkerekség felett és a méltányosság jegyében a népek fölött.» Majd így folytatta : «Ezek itt a magyarok követei, akik igazságot követelnek Endre király megöletéséért.» Johanna királynőtől, Endre király feleségétől — szerencsétlen király! — kedves leveleket kapott, s tőle felesége is kapott 500 forintot és ékszereket. A Szentatya írt neki, hogy a helyes cselekvésre figyelmeztesse, sok prelátustól is vett üzenetet, mellyel arra buzdították, hogy csüggyön híven a kegyes édesanya, a Szent Egyház keblén.

Valoisi Fülöp francia király lovasküldönccel juttatott el hozzá levelet. A levél népnyelven és nem ékes stílusban volt írva, hanem csak afféle kereskedőlevél volt. Ennek megérkeztek azonban a tribun már nem volt hatalmon, kormányja megbukott, miértis az Angyalvár urainak adták át, akikről Angelo Malabranca római kancellár kezeihez került.

XXIII.

Röviden be akarok arról számolni, hogy Cola milyen pompás válaszokat tudott adni. Rómába érkezett a tarantói herceg követsége. A megbizottak hárman voltak : egy szentferencrendi érsek, a teológia magisztere ; egy aransarkantyús vitéz és egy bíró. Szép kísérettel, málhával, felszereléssel jöttek. Mikor a három kiküldött a tribun színe elé került, az érsek beszédében e szavakból indult ki : «Misit viros renovare amititiam.» Aztán kifejtette, mint örül ura Cola kormányának, majd biztatta és felajánlkozott, végül arra kérte, hogy a magyarok szálljanak szembe urával együtt a magyar királlyal, aki azért jön, hogy mindent elpusztíttson és feléigessen az apuliai királyságban. Ezzel elhallgatott. A tribun azonban minden előkészület nélkül ezzel az idézettel felelt szavaira : «Sint procul a nobis arme et gladius ; terra marique sit pax.» Majd hozzátette : «Előbb néhány néppártival kell tanácskoznom, aztán megadom a választ.» Mikor a fráter és egyben teológia mestere e beszédet meghallotta, annyira meghökkent, hogy alig tudott hamarjában szóhoz jutni. Megrökönyödésének az volt az oka, hogy a tribun idézete válasz volt az övére. Mindkettő ugyanabban a szövegben, még hozzá egymáshoz közel volt olvasható a Makabeusok könyvében. A következő történethez tartoztak : Idegen hadak erőszakkal megtámadták Juda királyságát. A király keményen ellentállt. A háború kegyetlenül dúlt, a földek ugaron maradtak, az országban nagy volt a drágaság, a gabona kifogyott. A zsidók kénytelenek voltak a rómaiakhoz folyamodni, akikkel szövetségben állottak. Barátságot megújító követséget küldtek tehát Rómába, mert szükségük volt segítségre és támogatásra. Gabonát kértek nagy inségükben, hajókat és nagy összeg pénzt hozva magukkal. A rómaiak levéllel feleltek. Ama óhajuknak adtak kifejezést, hogy szűnjön meg a háború Juda országában és adjon az Isten békét a zsidóknak szárazon és tengeren. A római élelmezési hivatal berakatta a hajókra a gabonát és zsákokba öntette a pénzt. A gabonát útnak indították és visszaküldték a pénzt is.

Azért hökkent meg a barát, mert így gondokozott magában : «Igen bölcs ember ez a tribun és nagy lehet a tudománya, ha meg tudott felelni a biblia szövegével, mégpedig ugyanarról a hasábról, melyről idézetemet vettem. Bizonyára sokat tud, nagy emlékezőtehetséggel és okossággal rendelkezik.»

Most el akarok neked mondani néhány esetet arról, hogy hogyan szolgálta-tott a tribun igazságot. Elismerem, hogy a római hentesek és halárosok a világ legelvetemültebb emberei; mindenkit becsapnak. Az ő idejében azonban őszintén megmondták: ez birkahús, amaz kecske, ez a hús itt már kissé állott — avagy: ez a hal jó, amaz rossz. Minden árus világosan bevallotta az igazat.

A többi követek közt jött Rómába egy fekete-barát is Città di Castellóból, s a Campo di Fiorin szállt meg. Este, vacsora után, nem találta köpenyét, melyet kinn hagyott. Ellopták. A szerzetes a vendéglősnön követelte, de az így felelt: «Nem bíztad rám a kabátod». Nem akarván több szót vesztegelni, a szerzetes a tribun elé ment s így szólt: «Messére, vacsorához ültem, kabátomat künn hagytam a vendégfogadó előtt, azt hittem, Nagyságod megőrzi számomra. Pedig ellop-ták és nem sikerül nyomára akadnom. Felszentelt szerzetes vagyok, könnyű ruhá-ban járok, mint a madár.» A tribun így válaszolt: «Meglesz a kabátod.» Szöveget küldetett és azonnal ugyanabból a minőségű és színű kelmeből gazdag köpenyt szabatott és varratott. A szerzetes erre elégedetten tért vissza a vendégfogadóba, mondván: «Nem vesztettem el semmit, íme meglett a kabátom.» A tribun nótá-riusa azonban feljegyezte az eset színhelyét, és ha nem lett volna már a bukás érőben, ezer forint büntetés lett volna a dolog vége.

Capranica várának területén megraboltak egy fuvarost. Öszvérét és egy rako-mány olajat vittek el tőle. Vetruolo gróf, aki a kastély ura volt, saját jószántából az olajért és öszvérért harminc forintot küldött neki, de 400 forint büntetést kel-lett azért fizetnie, mert rosszul őrzi a maga földjét.

Egy futár levelet hozott a tribunnak, de éjjel, mikor a vendégfogadóban aludt, egy másik futár megölte és elvette pénzét. A gonosztevőt elfogták, élve eltemették és föléje földelték áldozatát.

Még szebb volt a per, mi Endre király megöletése miatt folyt Rómában. A magyar király és Johanna királynő ügyvédei megjelentek a tribun bírójának ítélőszéke előtt és vitáztak egymással. A király ügyvédei igazságot követeltek; a királynéi azt erősítették, hogy Johanna nem bűnös férje halálában. A másik fél igazságtalanságot emlegetett és állhatatosan bosszút követelt. Úgy az egyik, mint a másik fél érveit jegyzőkönyvbe vették. Nagy és tiszteletet parancsoló dolog volt ez.

XXV.

Most hadd mondjam el, hogyan ütötték a tribunt nagy ünnepélyességgel lovaggá. Midőn ő látta, hogy mindenben szerencsével jár és békésen, ellentmondás nélkül uralkodik, a lovagi méltóság díszére kezdett vágyakozni. Tényleg augusztus-ban, Szűz Mária ünnepének éjjelén részesült a lovagfűrdőben. Az ünnepség így esett:

Mindenekelőtt a pápa egész San Giovanni in Laterano palotáját nagy körül-tekintéssel készítették elő a lakodalomra. Sok nappal korábban felállították már az asztalokat, melyeket a római bárók palánkerődítéseinek deszkáiból és fanyagá-ból róttak össze. Ezek az asztalok Constantinus és a pápa régi palotájának öreg-termében és a Palazzo Nuovóban húzódtak véges végig. Meglepő volt látni, hogy a termék falait áttörték s külső lépcsőket alkalmaztak, hogy a fenn elhelyezett konyhából könnyebben lehessen az ételeket lehordozni. Minden terem egyik sar-kában borpincét rendeztek be. Bilincsbe vert szent Péter ünnepének előestéjén a

nona órájában volt. Az egész Róma, férfiak és nők, a San Giovanniba sietett és tolongott a portikusok alatt meg az utcákon, hogy az ünnepséget és felvonulást lássa. Sok különböző nemzethez és néphez tartozó lovag jött elől. Bárók, néppártiak, csengőshámú lovon járó bársonyruhás idegenek következtek zászlókkal; játszottak, ünnepeltek. Aztán a jokulátorok tömege lépdelt: ki harsonát, ki dudát, kis sípot, ki félagyúnyi trombitát fújt. E nagy zenebona után haladt a tribun felesége édesanyjával. Sok előkelő hölgy kísérte, hogy kedvében járjon. Előtte két komoly ifjú jött, akik gyönyörű aranyos zablát vittek. Utána számtalan ezüst kürtös harsonázott. Majd nagyszámú lovas zenész következett, akik között a perugiaiak és cornetoiak voltak a legkülönbek. Kétszer dobták a nézők közé selyemruhájukat. Aztán jött a tribun a Pápa vikáriusával az oldalán. Előtte egy ember meztelen kardot hordozott. Egy másik feje fölött zászlót lobogtatott. Cola kezében acélpálcát tartott. Sok nemes volt kíséretében. Öltözéke aranszegélyű fehér selyemből — miri candoris — volt. Mikor már esteledett, bement Bonifác pápa kápolnájába, s így szólt a néphez: «Tudjátok meg, hogy ma éjjel lovaggá leszek. Térjete vissza holnap, s olyan dolgokat fogtok hallani, melyek tetszeni fognak Istennek az égben és a földön az embereknek.» Az óriási tömegben mindenütt vidámság uralkodott. Nem volt ott veszekedés vagy fegyveres összetűzés. Csak két ember szólalkozott haragosan össze és rántott kardot, de mielőtt egymásnak mentek volna, vissza is tették azt hüvelyébe, s mindegyik ment a maga útján. A szomszédos városokból is bejöttek a lakosok az ünnepre. Hát még? Aggok és lánykák, özvegyek és férjes nők, mind ott voltak.

Mikor a tömeg széteszlott, a papság ünnepi misét mondott; istentisztelet után pedig következett a fürdő. Constantinus császár kádjában fürdött meg, mely drága porfirkőből van. Az eset meglepő volt s a nép sokat beszélt róla. Egy római polgár, Vico Scotto lovag kötötte oldalára a kardot. Aztán díszes ágyra feküdt, mely a Szent János keresztelőkútja mellett, az oszlopok által bezárt részen volt felállítva. Ott töltötte az éjszakát. Most hallj csodát. Az ágy és fekhely újak voltak. Amint a tribun az ágyra fellépett, hirtelen egyik oldala összedőlt, et sic in nocte silente mansit.

Reggel felkelt a tribun és bársonnyal díszített skarlátruhat öltött. Messere Vico Scotto felkötötte lovagi kardját és aransarkantyúit. Egész Róma és valamennyi lovag ott volt a San Giovanniban. A bárók, idegenek és polgárok is oda sereglettek, hogy lássák messere Cola di Rienzo lovagot.

XXVI.

Messere Nicola az ünneplők csoportjától körülvéve teljes lovagi díszben megjelent a tér fölött Bonifác pápa kápolnájában. Ott fényes misét celebráltak, melynél nem hiányoztak a kitűnő énekesek meg a díszes ornátusok, Istentisztelet alatt a tribun a nép elé lépett és harsány hangon így kiáltott: «Megidézük Kelemen pápa urat, hogy jöjjön Rómába, székhelyére.» Aztán megidézte a bíborosok testületét, a bajor herceget, s megidézte a német császári választókat, mondván: «Követelem, hogy ezek jöjjenek Rómába. Hadd lássam, mi jogcímük van a választásra.» Azt olvasta ugyan valahol, hogy bizonyos idő elteltével, a választás joga visszaszáll a rómaiakra. Az idézések kihirdetése után gyorsan megírták a leveleket, előálltak és útnak indultak a futárok. Végül a tribun kihúzta kardját s a világ három tája felé vágva így kiáltott: «Ez az enyém, ez is az enyém és ez is az enyém.»

E dolgoknál jelen volt a pápa vikáriusa. Mint egy darab fa, kábultan és érzék-telenül állt ott meglepetésében. De aztán felocsudva megdöbbenéséből, ellentmondott. Egy ott lévő nótáriusa útján köznyilatkozattal tiltakozott kijelentvén, hogy mindez az ő tudta s egyben a pápa hozzájárulása és engedélye nélkül történt. Kérte a jegyzőt, hogy erről állítson ki közokiratot. Mikor azonban a közjegyző e tiltakozást hangosan fel akarta olvasni a népnek, messere Nicola parancsára a kürtösök, dobosok és fúvósok olyan harsonázást csaptak, hogy a jegyző hangja nem hallatszott. A nagyobb hang elnyomta a csendesebbet: gonosz komédia volt! Ezekután a misét és az ünnepséget befejezték.

Most hallj egy nevezetes dolgot. Aznap reggeltől nonáig Konstantin bronzszobrának orrrlyukaiból, rejtett ólomcsöveken keresztül, a jobból pirosbor, a balból pedig víz ömlött és hullott szünet nélkül a teli mednecébe. A városi és idegen ifjak, ha megszomjaztak, nagy vidámsággal tódultak oda és ittak.

XXVII.

Miután köztudomásúvá lett, hogy megfürdött Constantinus kádjában és Rómába idézte a pápát, a nép kétségek közt habozott: nem tudta, mire vélje a dolgot. Némelyek vakmerőséggel vádolták, mások beképzelt bolondnak mondták. De máris sietni kellett a lakomára. Volt ott sokféle étel meg nemes bor a férfiak és hölgyek részére. Messere Nicola és a vikárius egyedül ültek a pápa márványasztalánál a San Giovanni-palota régi termében. Ez a terem tele volt asztalokkal. Felesége az asszonyokkal a pápa új palotájában evett. A lakománál nehezebb volt vizet kapni mint bort. Az jött a vendégségbe, aki akart. Nem volt semmi rend az ültetésnél: apátok, egyházi emberek, lovagok, kereskedők és más foglalkozásúak vegyesen ültek. Volt ott sokféle édesség, tok és más finom hal, fácán és kecskehús. Aki akarta, a maradékot szabadon hazavihette. A lakomán ott voltak a sokfelől érkezett követek is. Étkezés közben több tréfacsináló közt az egyik ökörbőrben jött elő, fején szarvakkal. Valósággal olyan volt mint az ökör. Ugrándozott és játszott. A lakoma végeztével Messere Nicola de Rienzo bársonyos skarlát ruhájában nagy lovaskísérettel visszatért a kapitóliumra. Nem akarom elmulasztani, hogy megtudjátok, mit cselekedett szerencsében. Csináltatott egy felül nyílással ellátott pénzesszekrényt, mely kezdetben nagy értéket képviselt, de aztán kiürült. Egy igen szép, gyöngyökkel gazdagon kivarrott süveget is készíttetett magának, melynek csúcán gyöngyből galamb volt hímezve.

A tribunt e különböző hibái buktatták meg és taszították romlásba.

(Folytatjuk.)

(Ford.: KOLTAY-KASTNER-JENŐ)